

نقد چیست؟

آیا نقد یک حرفه است یا شاخه ای از یک حرفه؟
آیا کسی که دارای تخصص عمران است می تواند در هر رشته دیگری منتقد باشد؟
واضح است که منتقد باید خود در زمینه ای که نقد میکند دارای تخصص و دانش باشد که ما او را به عنوان داور و ارزیاب بپذیریم و داوری و رای او را قبول کنیم.
نقد، روشی مهم برای ارزیابی مفاهیم، پدیده ها و داده های مختلف در تولید و ارائه اندیشه هاست. نقد، روش بررسی، در فرایند تحلیل ذهن است که در یک ارتباط دو سویه ی نگرش نقادانه و اندیشه و رفتار شکل می گیرد. (فوکویاما، نقد در فرایند بررسی)
هر انسان دارای عقل و نفس سلیم اقرار می کند به ثمرات فراوان نقد اجتماعی به عنوان یک مهارت اجتماعی مانع از ایجاد و پیشرف اندیشه و رفتار های فاسد اجتماعی. ولی شاهد رویگردانی افراد در جوامع اجتماعی واقعی و مجازی از نقد و نقادی هستیم. این خود نوعی آسیب و مسئله اجتماعی و فرهنگی شمرده می شود که با پیشرفت آن بسیاری از مسائل و مشکلات را در جامعه پدید می آورد.
از این رو باید در مقام فرهنگ سازی، فرهنگ نقد و نقد پذیری را با تعریف درست از آنها در جامعه پایه گذاری کنیم. نکته مهم در انجام نقد سازنده توجه ویژه به «فرهنگ نقد» و سپس «فرهنگ نقد پذیری» است:

فرهنگ نقد

پیش از این که منتقد به نقد اندیشه و رفتار بپردازد، باید به معیارهایی که در بر گیرنده فرهنگ نقد است توجه داشته باشد. مانند:

- بهبود بخشیدن به امور؛
- پرهیز از دخالت احساساتحب، بغض و یکسو نگری (خیر خواهی)؛
- ارائه اصلاحات پیشنهادی و یا راه حل مناسب؛
- ذکر آثار و جنبه های مفید در کنار جنبه های منفی؛
- ارائه استدلال، سند و مدرک ؛
- قطعی ندانستن برداشت ها در هنگام بررسی؛
- آشنایی و علم یقینی به تمام اطراف و حواشی رفتار و اندیشه (مانند احکام غیبت)؛
- در نظر داشتن ویژگی های مثبت و منفی رفتار و اندیشه؛
- در نظر داشتن هنجارها، اقسام رفتار و اندیشه های هنجار شکن (آگاهانه یا نا آگاهانه) در حین ارزیابی؛
- آگاهی کامل نسبتبه روش هایارائه نقد؛
- و ...

این معیارها فقط برای علمی کردن موضوع فرهنگ نقد در فرایند انتقاد بیان شده و چه اینکه اقسام دیگری نیز وجود دارد که کلام را طولانی خواهد کرد.

فرهنگ نقد پذیری

در بحث ارزش شناسی؛ نقد، ظرفیت ارزشی دارد، لذا فرهنگ نقد پذیری جلوتر از فرهنگ نقد، ارزشمندتر است (رابرت گیدمن، درباره نقد). در این تعبیر برای "فرهنگ نقد پذیری" ارزش خاصی در نظر گرفته شده است. بی تردید، داشتن روحیه فرهنگ نقد پذیری، یکی از ظرفیت ها و ارزش های ویژه برای مقوله نقد و نقد پذیر است.

در فرایند فرهنگ نقد پذیری، مسائل سازنده و تاثیرگذاری برای رسیدن به آن ظرفیت، وجود دارد مانند:

• کنار گذاشتن حساسیت های منفی و یکسویه نگری درباره خود و اثر؛

• دقت به به آرای دیگران در هنگام نقد شدن؛

• تحمل آرای خلاف بینش و سلیقه خود؛

• نترسیدن از نقد؛

• طبیعی دانستن اشتباه در هنگام عمل؛

• توانایی در باز اندیشی؛

• نوگرایی و زدودن گرد قرائت های سنتی و متحجر از افکار.

خو گرفتن به این اجزای هفت گانه، مستلزم تجربه و تکرار برای رسیدن به فرایند نقد پذیری است که ظرفیت فرهنگ نقد پذیری را در وجود ما گسترش بدهد.

منتقد کیست؟

اصل مهم در شناخت و تعریف منتقد، داشتن آگاهی های لازم بر مبنای روش نقد است. این آگاهی ها در بر گیرنده مواردیست که منتقد باید آن را در نفس و ذهن خود داشته باشد. مانند:

• احاطه بر روش های نقد سالم؛

• علم به ویژه گی ها و مشخصه هایی که نقد را شکل می دهد؛

• نگاه ساختار شکنانه؛

• دریافت نو از مفهوم اندیشه و رفتار مورد بررسی؛

• توجه به دیگر رویکردها و نظریه هایی که ممکن است در متن رفتار و اندیشه باشد؛

این مولفه های پنج گانه، ویژه گی ها و مهمترین عناصری است که کار و وظیفه منتقد را در حوزه نقد، مشخص میکند. جدی ترین مشکلی که درباره نقد و نقادی وجود دارد، نقدیکجانبه (یعنی نقد به معنی انتقاد صرف) است؛ زیرا به دلیل عدم درک از مفهوم "نقد"، بسیاری از افراد در جامعه به "انتقاد صرف" در حوزه نقد می پردازند. دیگر در جامعه واقعی و مجازی ارزش ها را همسان با کاستی ها، در فرایند نقد و نقادی مطرح نمی سازند.

مهارت اجتماعی

نقد اجتماعی عکس العملی در قالب امر به معروف و نهی از منکر است که در مقابل اندیشه ها و رفتارهای ناپسند صورت می گیرد. این نقد گاه در مقوله پیشگیری مطرح است، زیرا وجدان همگان به رفتارهای پسندیده توصیه می کند و از ارتکاب رفتارهای فاسد و فساد انگیز نهی می کند. مسئولیت این نوع از نقد بیشتر متوجه عموم افراد و گروه ها بوده و نقد اجتماعی برای مهار رفتارها و انحرافات کارسازتر است.

نقد اجتماعی، داوری اخلاقی و ارزشیست در پاسخ بایدها و نبایدهای رفتار اجتماعی. دغدغه و دلنگرانی هرانسان در تمامی لحظات زندگی خود این است که درست را از نادرست تشخیص دهد و باید و نباید زندگانی خویش را بشناسد و راه خویش را از میان هزار راههایی که در برابر او دام و دامن گسترانیده بیابد این از آن روست که انسان موجودی است که باید انتخابگر به دنیا بیاید انتخابگر بزرگ شود انتخابگر زندگی کند. داوری و انتخاب (قضاوت) جهت نقد و در نهایت مهارت اجتماع، اولین اصل شناخت اندیشه و رفتار (آسیب دار) و (بی آسیب) است. شناخت منطقی تر نسبت به گونه های مختلف رفتاری (الگو ساز، الگوده و الگو پذیر) و مواجهه صحیح با اقسام رفتار بالاخص موارد آسیب دار از وظائف فردی در قبال جامعه است.

رفتار های فردی در ایفاء نقش در مسیر آسیب زایی یا ارزش زایی از جامعه (آسیب دار):

1. مهاجم (به اخلاق عمومی):

الف) این افراد در مسیر آسیب‌زایی نقش (الگوسازی) دارند

ب) خواسته یا ناخواسته در پی حرمت‌شکنی، هنجارشکنی، پرده‌داری و عفاف‌گریزی هستند
توضیح: مشابهت به جنس مخالف نظیر آرایش صورت، مشابهت به گروه‌ها و فرقه‌های شیطان‌پرستی و...

2. متخلف (نسبت به هنجارهای عمومی جامعه):

الف) این افراد در مسیر آسیب‌زایی نقش (الگودهی) دارند

ب) بی آنکه در پی ترویج بی‌بند و باری باشند عملاً با بی‌انضباطی در پوشش و آرایش و رفتار خود مروج انواعی از ناهنجاری در این عرصه‌اند
توضیح: مصادیق این گروه موجب می‌شوند ناهنجاری پوششی یا آرایشی افراد، موجب جلب نظر دیگران شود.

3. غافل (نسبت به ارزشها):

الف) این افراد در مسیر آسیب‌زایی نقش (الگوپذیری) دارند.

ب) مخالف ترویج بی‌بند و باری در عرصه پوشش و آرایش و عفاف‌دلی بی‌انضباطی و ناهنجاری خود در این عرصه را ناصواب و ناپسند نمی‌شمرند.

توضیح: مصادیق این گروه، دارای ناهنجاری‌هایی هستند که اگرچه بر خلاف شرع مقدس است اما متأسفانه در بسیاری از موارد در عرف جامعه پذیرفته شده و عادی می‌باشد. مثل بیرون بودن قسمت جلوی موهای سر در زنان.

رفتار های فردی در ایفاء نقش در مسیر آسیب زایی یا ارزش زایی از جامعه (بدون آسیب)

1. هوشیار (نسبت به حفظ ارزش ها):

الف) این افراد در جهت مراعات حدود و احکام الهی در تمام حوزه های فرهنگی در جایگاه (الگوپذیر) هستند.

ب) خود را مقید و ملزم به رعایت حداقل احکام و ارزش‌های دینی می‌دانند.

توضیح: مصادیق این گروه افرادی هستند که در رفتارها هم‌رنگ با عموم جامعه به نظر می‌آیند اما در عین حال موارد خلاف شرع در وضعیت آنان مشاهده نمی‌شود. به عنوان مثال استفاده از مانتو و روسری در زنان به طوری که موهای سر کاملاً پوشیده باشند. معیار تشخیص این گروه از گروه ۳ آسیب دار، صرفاً رعایت حداقل‌های شرعی و عرفی است.

2. منضبط (نسبت به ارزشها):

الف) این افراد در مسیر ارزش‌زایی نقش (الگودهی) دارند.

ب) با پوشش آرایش و رفتار خود عملاً هنجارهای رفتاری و اخلاقی در این عرصه را تثبیت می‌کنند.

توضیح: مصادیق این گروه علاوه بر رعایت موازین شرعی، در نگاه ظاهری متمایز از الگوهای رفتاری، عمدتاً وارداتی بوده و گرایش به ظاهری بومی و مذهبی در آنها مشخص است مثل: مردان: استفاده از بعضی نمادهای رایج مذهبی مثل انگشترهای مذهبی و محاسن نیمه‌بلند و زنان: استفاده از چادر ملی.

3. مروج (فرهنگ پسندیده و ارزش های متعالی):

الف) این افراد در مسیر ارزش‌زایی نقش (الگوسازی) دارند.

ب) آگاهانه با پوشش، آرایش و رفتار خود در پی گسترش عفاف و حجاب و نفی ناهنجاری‌ها در این عرصه‌اند.

توضیح: مصادیق این گروه از نمادهای نه‌چندان معمول مذهبی در پوشش و آرایش خود استفاده می‌کنند.

مانند مردان: استفاده از چفیه | زنان: نقاب یا پوشیه و یا روگرفت

طبق این تقسیم بندی می توان طبق میزان اثرگذاری یک فرد بر جامعه خود، از نظر آسیب زا یا ارزش زا بودن، افراد را امر به خوبی ها و نهی از طبق این تقسیم بندی می توان طبق میزان اثرگذاری یک فرد بر جامعه خود، از نظر آسیب زا یا ارزش زا بودن، افراد را امر به خوبی ها و نهی از بدی ها کرد و به میزان لازم نسبت به اندیشه و رفتار دیگران عکس العمل لازم را ابراز نمود.

(بر اساس جدول طبقه‌بندی مترددین در معابر عمومی - دبیرخانه شورای فرهنگ عمومی)

إن شاء الله و به شرط حیات در شماره های بعدی، نسبت به هر گروه توضیحات لازم ارائه خواهد شد... .

نویسنده @matinemami :

منبع: # نشریه_افسران (نقد چیست؟) ، ص ۱۹

<http://www.afsaran.ir/link/577386>